

УДК 336.722.11

Горденко А.В., Пеня К.В.
студентки

Університету митної справи та фінансів

Ісхакова О.М.

старший викладач кафедри фінансів суб'єктів
господарювання та страхування
Університету митної справи та фінансів**РІВЕНЬ СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ****THE LEVEL OF PUBLIC TRUST IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті визначено рівень довіри населення до банків, наведено чинники, що знижують довіру до банків в Україні. Визначено основні фактори зміни курсу іноземних валют, а також фактори впливу на ліквідність банківської системи України. У табличному вигляді приведено динаміку вкладів фізичних осіб, а також рейтинги найбільш прибуткових та збиткових банків України. Запропоновано напрями вдосконалення діяльності банків на макрорівні.

Ключові слова: довіра до банків, банківська система, депозит, неплатоспроможність, банк, Національний банк України.

АННОТАЦИЯ

В статье определен уровень доверия населения к банкам, приведены факторы, снижающие доверие к банкам в Украине. Определены основные факторы изменения курса иностранных валют, а также факторы влияния на ликвидность банковской системы Украины. В табличном виде приведена динамика вкладов физлиц, а также рейтинги самых прибыльных и убыточных банков Украины. Предложены направления совершенствования деятельности банков на макроуровне.

Ключевые слова: доверие к банкам, банковская система, депозит, неплатежеспособность, банк, Национальный банк Украины.

ANNOTATION

The article defines the level of trust of population to banks, are factors that reduce confidence in banks in Ukraine. It identifies main factors of changes in foreign currency exchange rates, as well as the factors influencing the liquidity of the banking system of Ukraine. In tabular form the dynamics of deposits of individuals, as well as the ratings of the most profitable and unprofitable banks in Ukraine. The directions of improvement of activity of banks at the macro level.

Keywords: confidence in banks, the banking system, deposit, insolvency, the bank, the National Bank of Ukraine.

Постановка проблеми. Нині Україна знаходиться в стані кризи та розрухи, відбуваються військові дії на сході країни. У зв'язку із цим багато людей втратили роботу, деякі були змушені змінити місце проживання, люди втратили довіру не лише до влади, а й до різних фінансових установ та організацій. Якщо взяти до уваги ці події, є цілком нормальним те, що зараз активно ведеться обговорення проблеми довіри населення до банків та банківської системи у цілому. Так, у 2017 р. відбувається поліпшення показника довіри, але цього аж ніяк не достатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням даної теми займалася досить велика кількість науковців, економістів, аналітиків, оскільки вона стосується як усієї дер-

жави, так і кожного громадянина особисто. Зокрема, вивчали це питання такі українські вчені, як С. Дзюбик, А. Сомик [11], О. Васюренко, К. Базадзе [1], В. Лагутін, О. Мельник, О. Петрик, М. Мрочко, Ю. Тихан та ін.

Мета статті полягає у визначенні рівня довіри населення до банків, основних чинників, що впливають на рівень довіри до банківської системи, а також напрямів та можливостей підвищення рівня довіри до вітчизняного банківського сектору зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Довіра є основною передумовою будь-якої фінансової операції, а отже, банківська система базується на довірі. Також довіра до банківської установи є (або має бути) двосторонньою рівністю, тобто клієнти повинні довіряти банку, а банк, своєю чергою, повинен довіряти клієнту.

Довіра населення до банків сьогодні дуже низька – лише 10% [13]. Обсяг гривневих вкладів населення в січні-червні 2017 р. найсуттєвіше зменшився у «Сбербанку» (509,4 млн. грн.), «ВТБ Банку» (301,9 млн. грн.), «Промінвестбанку» (282,3 млн. грн.), «Укресімбанку» (107,6 млн. грн.), «Ідея Банку» (96,5 млн. грн.) [9]. Якщо спочатку населення робило це під впливом зростання нестабільності на ринку, то згодом до цієї причини додалася й інша – зростання кількості неплатоспроможних, простіше кажучи, ненадійних банків. Фактично саме відтік депозитів і поставив стабільність банківської системи під загрозу, тому цей процес чимось схожий на замкнуте коло. Останніми роками банківське кредитування в національній валюті демонструвало надто слабе зростання. У 2013 р. гривневий кредитний портфель банків зріс на 17,2%, тоді як приріст гривневих депозитів становив 31,6% [8].

За даними НБУ, сьогодні українці мають 87,1 тис. договорів по іпотечних кредитах в іноземній валюті на загальну суму 46,4 млрд. грн. (близько \$4 млрд.). Взяті до початку кризи за курсом близько 5 грн./дол. валютні позики тепер треба віддавати з гривневих доходів за поточним курсом на готівковому ринку (26,73 грн./дол. станом на 8 жовтня 2017 р.). Через таку курсову різницю вартість погашення суми кре-

дитів зроста для позичальників у гривневому еквіваленті у п'ять разів [8].

На рівень довіри населення до банківської системи впливає ціла сукупність факторів, основним з яких є показники зміни курсу іноземних валют. Основні фактори зростання курсу долара приведено в табл. 1.

Україна займає дев'яте місце серед країн із найнижчим рівнем довіри до банків, тому що 61% громадян не довіряють українським банкам. Цей рейтинг був складений американським Інститутом Геллапа. За даними дослідження, тільки 28% українців довіряють вітчизняним банкам та фінансовим установам. А 61% опитаних людей висловили свою недовіру всій банківській системі країни. Решта 11% не визначилися зі своїм ставленням до банківської системи.

За 2014–2016 рр. НБУ після численних попереджень поступово вивів із ринку 84 банки, тобто йдеться про зменшення кількості діючих відділень. Якщо на початок 2014 р. в Україні їх було 19,3 тис., то станом на 01.01.2017 лишилося 10,3 тис. Санація триває і в поточному 2017 р. Як наслідок, населення і суб'єкти господарювання втрачати частину вкладів, бо не всі вкладники збанкрутілих банків зможуть отримати свої кошти [13].

Низький рівень обізнаності громадян України щодо функцій та принципів роботи фінансових установ стає причиною формування певної недовіри до банків і банківської системи у цілому серед окремих верств суспільства. Так, під час вибору інструментів заощаджень прислухаються до порад працівників фінансових установ лише 7,4% опитаних. Найбільшою довірою банківські співробітники користуються у громадян 20–29 років (12,6% опитаних цього віку орієнтуються на їх пропозиції). Найменше на рекомендації банків звертає увагу старше покоління. Вони передусім прислухаються до членів своєї родини [1].

Довіра споживачів до банку залежить від багатьох чинників, які формуються на рівні

держави (на макрорівні) та на рівні банківської установи (на мікрорівні). Що стосується чинників, які формують довіру споживачів до банківської системи на рівні банку (на мікрорівні), їх необхідно розглядати, класифікуючи на основні та дискусійні чинники впливу на рівень довіри споживачів до банку. Це надасть можливість визначити основні шляхи відновлення довіри до окремих банків та банківської системи держави у цілому.

Чинниками макрорівня, що знижують довіру до банків, є:

- негативний досвід минулих років (гіперінфляція та неповернення вкладів Ощадбанком СРСР у 1990-х роках, кризи, що супроводжувалися девальвацією та проблемами з поверненням вкладів 1998 і 2008 рр.);

- наслідки та залишкові ефекти кризового періоду. Йдеться, насамперед, про високу частку недіючих кредитів, триваючий процес очищення банківської системи, вихід із банківського поля України окремих іноземних банків, зниження довіри до банків у всьому світі;

- макроекономічна нестабільність, негативні тенденції динаміки основних макроекономічних показників України, наявність негативних оцінок щодо перспектив макроекономічного та монетарного середовища, які провокують девальваційні очікування та знижують довіру до гривні;

- недостатній рівень захисту прав споживачів фінансових послуг через відсутність в Україні комплексної системи захисту, яка б запобігала дискримінаційній практиці роботи фінансових установ [11].

У табл. 2 наведено динаміку таких показників, як сума вкладів фізичних осіб, кількість вкладників та середній розмір вкладу. Можемо побачити, що за 2016–2017 рр. відбулися такі зміни показників: кількість вкладників зменшилася на 4,7 млн. осіб (на 9,4%), середня сума вкладу зросла на 16,5%. Також під час перевірки статистики в 2014 р. був зафіксований

Таблиця 1

Фактори зміни курсу долара в Україні

Фактори зростання курсу долара	Фактори зниження курсу долара
Зростання обсягів імпорту	Зростання обсягів експорту продукції металургійної, хімічної промисловості та агропромислового комплексу
Штучна девальвація гривні Національним банком для погашення дефіциту Державного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень	Заходи уряду, спрямовані на дедоларизацію економіки
Розрахунки НАК «Нафтогаз України» за поставки газу	Зниження доходів населення, що спричинить зниження попиту на валюту та зменшення кількості валютних спекулянтів
Погашення компаніями і банками великих закордонних кредитів	Своєчасне одержання траншів за кредитом МВФ, що сприятиме зменшенню попиту на валюту на міжбанківському ринку
За появи тенденції до зменшення курсу населення може різко почати скуповувати валюту для погашення валютних позик, здійснення закордонних поїздок тощо	Подальше регулярне проведення НБУ валютних аукціонів
Подальше виведення капіталу з країни	Зростання обсягів прямих іноземних інвестицій

Таблиця 2
Дані про вклади фізичних осіб в учасниках
Фонду за 2016–2017 рр. [7]

Дата	Сума вкладів фіз. осіб, млрд. грн.	Кількість вкладників, млн. осіб	Середній розмір вкладу, грн.
01.01.2016	362,3	44,7	8 104
01.04.2016	375,2	44,2	8 494
01.07.2016	370,3	42,8	8 650
01.10.2016	377,7	41,9	9 011
01.01.2017	382,1	41,1	9 298
01.04.2017	376,7	40,3	9 336
01.07.2017	382,7	40,5	9 443

найбільший в історії банківської системи України відтік депозитів населення.

Під надійністю банку слід розуміти здатність фінансового інституту чинити опір несприятливим факторам, проте надійність і вірогідність дефолту – абсолютно різні поняття. Банк, що має високий рівень надійності, може зіткнутися із сильним впливом негативних і непередбачуваних чинників, які здатні призвести до його банкрутства, тоді як банк із задовільним рейтингом продовжить працювати, оскільки в результаті збігу обставин уникне негативного впливу таких факторів. Також необхідно враховувати політичні ризики.

Зобов'язання українських банків на 1 червня 2017 р. скоротилися на 19% порівняно з даними за аналогічний період 2016 р. Так, із 69 банків у 2016 р., зобов'язання яких становили 578,36 млрд. грн., на 1 червня 2017 р. залишився 51 банк із зобов'язаннями в розмірі 468,67 млрд. грн.

Національний банк на офіційному сайті опублікував банківську статистику за підсумками 2016 р. З неї можна виділити найприбутковіші і збиткові банки. Цікаво, що серед збиткових багато банків із російським капіталом. А рекорд збитковості показав націоналізований «Приват-Банк» (у рейтингу 2015 р. він займав останню позицію серед найприбутковіших банків)

Однак, як стверджують експерти, банки не завжди об'єктивно відображають свої фінансові результати і маніпулюють статистикою, тому до неї потрібно ставитися з обережністю. Експерти радять придивитися до тих банків, що говорять про свою стабільність, коли в країні втрачено 20–25% економіки і тільки почалося відновлення на 1,5–2%, після такої втрати [8].

У табл. 3 ми можемо побачити 10 найприбутковіших банків України. За підсумками 2016 р. серед банків є «Райффайзен Банк Аваль», його прибуток із початку року становить 3,3 млрд. грн. Друге місце за прибутковістю посідає «Укресимбанк» – 0,79 млрд. грн. Третю позицію займає «СІТІ Банк» – 0,7 млрд. грн.

За даними НБУ, головним чинником, який вплинув на отримання банками збитків, залишаються значні обсяги відрахувань у резерви: за жовтень поточного року вони становили

Таблиця 3
ТОП-10 найприбутковіших банків України
станом на 1 липня 2017 р., млрд. грн. [8]

№	Банк	Прибуток
1	«Райффайзен Банк Аваль»	3,3
2	«Укресимбанк»	0,79
3	«СІТІ Банк»	0,7
4	«ПУМБ»	0,7
5	«Креди Агриколь Банк»	0,69
6	«УкрСиббанк»	0,68
7	«ОТП Банк»	0,42
8	«Ощадбанк»	0,31
9	«Кредобанк»	0,25
10	«Прокредит Банк»	0,22

9,8 млрд. грн. (42,8% від усіх витрат за місяць).

Із табл. 4 можемо побачити, що займає останнє місце в рейтингу банків України, тобто є найбільш збитковим, «ПриватБанк», його збитки становлять 2 908 013 тис. грн. У роботі такого банку немає сенсу, тому що коли банк не отримує прибуток, він не має коштів, щоб забезпечити своїх працівників заробітною платою. Але водночас із такими показниками «ПриватБанк» є лідером рейтингу за кількістю депозитних вкладень фізичних осіб та на чотири місці – за вкладами юридичних осіб.

Таблиця 4
ТОП-10 найбільш збиткових банків України
на 1 липня 2017 р., тис. грн. [8]

№	Банк	Збитки	Збитки до оподаткування
1	«Приватбанк»	-2 888 709	-2 908013
2	«ВТБ Банк»	-1 160 030	-1 160 030
3	«Укрсоцбанк»	-375 934	-375 934
4	«Кліринговий Дім»	-324 347	-325 056
5	«Банк Форвард»	-185 337	-185 337
6	«Місто Банк»	-136 672	-136 672
7	«БМ Банк»	-59 250	-109 250
8	«Правекс-Банк»	-31 234	-31 488
9	«РВС Банк»	-17 534	-17 534
10	«БТА Банк»	-8 003	-8 003

За період 1998–2013 рр. (15 років) із ринку було виведено 34 неплатоспроможних банка, і вкладники отримали від Фонду гарантування вкладів фізичних осіб 5,8 млрд. грн., а за 2014–2015 рр. вже виведено 63 банка та сплачено вкладникам 54 млрд. грн. Балансові активи неплатоспроможних банків станом на жовтень 2015 р. перевищили 382 млрд. грн., а оціночна ціна – 93,72 млрд. грн. [6].

На ліквідність банківської системи України впливають такі фактори, як: відсутність достатньої кількості платоспроможних позичальників, альтернативних кредитуванню напрямів інвестування коштів, недостатній рівень довіри населення до банківської системи. У цій ситуації питання управління ліквідністю є життєво важливим для ефективної діяльності банків-

ської системи у цілому. При цьому не слід забувати, що втрата банком своєї ліквідності може стати причиною втрати коштів або навіть банкрутства значної кількості його клієнтів [12].

Експерти вважають, що ліквідність банківської системи є її динамічним станом, який забезпечує своєчасність, повноту і безперервність виконання усіх грошових зобов'язань банківської системи та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки.

Нині розвиток банківської системи спрямований на роботу саме у напрямі вдосконалення діяльності банків на макрорівні з боку держави в особі Національного банку України, а саме:

- забезпечення жорстких санкцій до банків, які не повертають вклади та затримують платежі клієнтів;
- пильний контроль над спекулятивними операціями банків;
- удосконалення процедур реорганізації за рахунок приєднання до більш стабільних на банківському ринку та злиття малих та нестійких банківських установ;
- удосконалення інструментарію регулювання ліквідності банків тощо.

Простіше кажучи, в умовах подолання наслідків фінансової кризи запроваджена чітко спрямована діяльність усіх гілок влади та фінансових ринків для забезпечення стабільності роботи банківського ринку України [9].

Висновки. Відновлення довіри до банку – це процес знаходження найкращого варіанта для клієнтів, надання банківському продукту найвигідніших характеристик та співвідношень через комплексну пропозицію банківських послуг, які чітко відповідають вимогам та потребам споживачів.

Результати дослідження показали, що найголовніше для клієнтів – відповідність банківських продуктів та послуг потребам, зручність їх використання та ефективність (переваги, які пропонує банк) від взаємодії з банком як із партнером на ринку. Найголовніше для банків – достатня кількість платоспроможних позичальників. Також виявлено, що в стані кризи багато банків збанкрутіли та стали неплатоспроможними. Одержані результати дослідження можуть слугувати основою для розроблення пропозицій щодо відновлення довіри як до окремих банків, так і до банківської системи у цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базадзе К.М. Відновлення довіри до банківської системи: міф чи реальність / К.М. Базадзе // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 18–22.
2. Інтернет-портал Незалежний АУДИТОР: Складний процес оздоровлення банківської системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/1553?view=material
3. Рівень довіри українців до Нацбанку не перевищує 10% // УНН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unn.com.ua/uk/news/1672529-riven-doviri-ukrayintsiv-do-natsbanku-ne-perevischuye-10-eksperti>.
4. Миронова Л.О. Обліково-інформаційне забезпечення фінансового аналізу та контролю / Л.О. Миронова, С.В. Максимова // Управління розвитком. – 2010. – № 2. – С. 128–129.
5. Міщенко Д.А. Механізми державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України: теорія та методологія : [монографія] / Д.А. Міщенко. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2014. – 400 с.
6. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://minfin.com.ua/banks/ranking/>.
7. Рейтинг депозитних невдах: які банки стали лідерами по відтоку вкладів населення в 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finbalance.com.ua/news/Reyting-depozitnikh-nevdakh-yaki-banki-stali-liderami-povidtoku-vkladiv-naselennya-v-2014-rotsi>.
8. Рейтинг самых надежных банков Украины 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com/rating-banks>.
9. Рівень довіри населення до банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://delo.ua/finance/riven-doviri-naselennja-do-bankiv-sogodni-duzhe-nizkij-zasnov-240065/>.
10. Сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: Статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/statystyka>.
11. Сомик А.В. Підвищення довіри до банків в Україні / А.В. Сомик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – № 38. – С. 250–257.
12. Портянова О.В., Тростянская К.М. Стратегические составляющие финансовой устойчивости и безопасности банковской системы и финансовых рынков Украины – 2014 / О.В. Портянова, К.М. Тростянская // Ліквідність банківської системи України. – Дніпро : ДНУ імені Олеса Гончара.
13. Топ-10 найприбутковіших і Топ-10 збиткових банків в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://xpress.sumy.ua/news/economy/9477/>.
14. Як заробити більше на депозиті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://minfin.com.ua/ua/2017/09/06/29838748/>.